RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA KICHIK VA O‘RTA BIZNES KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI

Toxirova Nigora Zokirjon qizi
Qarshi Davlat Universiteti
Iqtisodiyot kafedrasi o‘qituvchisi
ORCID: 0009-0007-8490-6027
nigora.takhirova@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.22599112

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida kichik va o‘rta biznes korxonalarining raqamli iqtisodiyot sharoitidagi raqobatbardoshligini oshirish masalalari tahlil qilingan. Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining rasmiy statistik ma’lumotlari asosida kichik biznesning yalpi ichki mahsulotdagi o‘rni, faol kichik korxonalar va mikrofirmalar soni, elektron tijorat savdo hajmi hamda axborot iqtisodiyoti va elektron tijorat sohasida yaratilgan yalpi qo‘shilgan qiymat dinamikasi o‘rganilgan. Tahlil natijalari elektron tijorat va raqamli xizmatlarning rivojlanishi kichik biznes uchun yangi bozorlar va savdo kanallariga chiqish imkoniyatlarini kengaytirayotganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, raqamli transformatsiya jarayonida texnologik infratuzilma, moliyaviy resurslar, raqamli kompetensiyalar va kiberxavfsizlik masalalariga alohida e’tibor qaratish zarurligi asoslangan.

Kalit so‘zlar: kichik biznes, o‘rta biznes, raqamli iqtisodiyot, raqobatbardoshlik, elektron tijorat, raqamli transformatsiya, raqamli texnologiyalar, tadbirkorlik.

KIRISH (INTRODUCTION)

Raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi biznes yuritish modellarini, iste’molchilar xulq-atvorini va korxonalar o‘rtasidagi raqobat mexanizmlarini tubdan o‘zgartirmoqda. Ayniqsa, kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun raqamli texnologiyalar bozor geografiyasini kengaytirish, xaridorlar bilan tezkor aloqa o‘rnatish, elektron savdo kanallaridan foydalanish va biznes jarayonlarini optimallashtirish imkonini bermoqda.

O‘zbekiston iqtisodiyotida kichik biznes muhim o‘rin egallaydi. Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning YAIMdagi ulushi 2020-yildagi 56,7 foizdan 2025-yilda 52,2 foizni tashkil etgan. 2025-yil 1-oktabr holatiga O‘zbekistonda 460,3 mingta faol korxona va tashkilot mavjud bo‘lib, shundan 390,3 ming tasi yoki 84,8 foizi kichik korxonalar va mikrofirmalarga to‘g‘ri kelgan.

Tadqiqotning maqsadi — O‘zbekistonda kichik va o‘rta biznesning raqamli iqtisodiyot sharoitidagi raqobatbardoshligini rasmiy statistik ma’lumotlar asosida baholash hamda uni oshirishning ustuvor yo‘nalishlarini aniqlash.

TADQIQOT METODOLOGIYASI (METHODS)

Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining rasmiy statistik ma’lumotlari asosiy axborot manbasi sifatida foydalanildi. Tahlil uchun kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning YAIMdagi ulushi, faol korxonalar va tashkilotlar soni, kichik korxonalar va mikrofirmalar soni, elektron tijorat savdo hajmi, elektron tijoratda yaratilgan yalpi qo‘shilgan qiymat hamda axborot iqtisodiyoti va elektron tijorat sektorida yaratilgan yalpi qo‘shilgan qiymat ko‘rsatkichlari tanlandi.

Tadqiqotda dinamik qiyoslash, statistik guruhlash, trend tahlili va iqtisodiy-mantiqiy tahlil usullaridan foydalanildi. Korxona darajasidagi maxsus panel ma’lumotlari mavjud

bo‘lmagani sababli, maqolada sun’iy ravishda korrelyatsiya koeffitsiyentlari yoki so‘rovnoma natijalari keltirilmagan.

TADQIQOT NATIJALARI (RESULTS)

1. Kichik biznesning O‘zbekiston iqtisodiyotidagi o‘rni

Rasmiy statistik ma’lumotlarga ko‘ra, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning YAIMdagi ulushi so‘nggi yillarda yuqori darajada saqlanib qolgan.

Yil	YAIMdagi ulushi, %
2020	56,7
2021	56,3
2022	54,3
2023	53,8
2024	53,5
2025	52,2

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi, SIAT.

Jadvaldan ko‘rinadiki, ko‘rsatkich 2020-yildagi 56,7 foizdan 2025-yilda 52,2 foizgacha pasaygan. Biroq 52,2 foizlik ulush ham kichik biznes mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi bo‘lib qolayotganini ko‘rsatadi. Bu holat raqobatbardoshlikni oshirishda mehnat unumdorligi, texnologik daraja, mahsulot va xizmatlar sifati hamda raqamli savdo imkoniyatlarini rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi.

2. Kichik korxonalar va mikrofirmalarning iqtisodiyotdagi salmog‘i

2025-yil 1-oktabr holatiga O‘zbekistonda jami 460,3 mingta faol korxona va tashkilot mavjud bo‘lgan. Shundan 390,3 ming tasi kichik korxonalar va mikrofirmalar bo‘lib, ularning umumiy faol korxonalar tarkibidagi ulushi 84,8 foizni tashkil etgan.

2025-yil 1-oktabr holatiga savdo sohasida 149 470 ta, sanoatda 57 799 ta, qishloq, o‘rmon va baliqchilik xo‘jaligida 33 223 ta, yashash va ovqatlanish xizmatlarida 29 325 ta, qurilishda 29 185 ta, transport va saqlashda 16 816 ta hamda axborot va kommunikatsiya sohasida 11 241 ta korxona faoliyat yuritgan.

Bu ko‘rsatkichlar kichik biznesni raqamlashtirish uchun eng katta potensial savdo, xizmatlar, transport va axborot-kommunikatsiya yo‘nalishlarida mavjudligini ko‘rsatadi.

3. Elektron tijoratning rivojlanishi

Raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznes raqobatbardoshligining muhim ko‘rsatkichlaridan biri elektron tijorat bozorining rivojlanishidir.

Yil	Elektron tijorat savdo hajmi, mlrd so‘m
2019	275,3
2020	1 002,5
2021	5 978,7
2022	10 886,8
2023	13 263,8
2024	15 211,5

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi, SIAT.

Elektron tijorat savdo hajmi 2020-yildagi 1 002,5 mlrd so‘mdan 2024-yilda 15 211,5 mlrd so‘mga yetgan. Bu davrda ko‘rsatkich qariyb 15,2 baravar oshgan. Mazkur dinamika kichik biznes uchun raqamli savdo kanallarining iqtisodiy ahamiyati ortib borayotganini ko‘rsatadi.

4. Elektron tijoratda yaratilgan qo‘shilgan qiymat

Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, elektron tijoratda yaratilgan yalpi qo‘shilgan qiymat 2020-yildagi 591,5 mlrd so‘mdan 2024-yilda 20 328,1 mlrd so‘mga yetgan.

Yil	Yalpi qo‘shilgan qiymat, mlrd so‘m
2020	591,5
2021	3 907,7
2022	9 694,9
2023	14 103,5
2024	20 328,1

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi, SIAT.

2020–2024-yillarda elektron tijoratda yaratilgan yalpi qo‘shilgan qiymat qariyb 34,4 baravar oshgan. Bu elektron tijorat iqtisodiyotda yangi qiymat yaratadigan muhim faoliyat yo‘nalishiga aylanayotganini ko‘rsatadi.

5. Axborot iqtisodiyoti va elektron tijoratning iqtisodiy ahamiyati

Yil	Yalpi qo‘shilgan qiymat, mlrd so‘m
2020	12 006,7
2021	18 616,2
2022	30 022,5
2023	42 896,1
2024	60 219,5

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi, SIAT.

2020–2024-yillar davomida mazkur ko‘rsatkich 12 006,7 mlrd so‘mdan 60 219,5 mlrd so‘mgacha oshgan. Bu qariyb 5 baravar o‘sishni anglatadi va raqamli iqtisodiyotning milliy iqtisodiyotdagi ahamiyati kuchayib borayotganini ko‘rsatadi.

MUHOKAMA (DISCUSSION)

Olingan statistik natijalar O‘zbekistonda kichik biznesning raqamli iqtisodiyot bilan integratsiyasi uchun real iqtisodiy baza shakllanayotganini ko‘rsatadi. Kichik korxonalar va mikrofirmalar faol korxonalar tarkibining asosiy qismini tashkil etadi. Elektron tijorat savdo hajmining 2020–2024-yillarda 1 002,5 mlrd so‘mdan 15 211,5 mlrd so‘mgacha o‘sishi raqamli savdo kanallarining ahamiyati ortayotganini ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, ushbu statistik ma’lumotlar raqamli texnologiyalardan foydalanish avtomatik ravishda korxona raqobatbardoshligini oshiradi, degan qat’iy sabab-oqibat xulosasini berishga imkon bermaydi. Buning uchun korxona darajasidagi sotuv, xarajat, foyda, raqamlashtirish xarajatlari va mehnat unumdorligi bo‘yicha panel ma’lumotlari talab qilinadi.

Kichik biznesni raqamlashtirish siyosatida elektron tijoratga chiqish, raqamli marketing, CRM va ERP tizimlari, elektron to‘lovlar, kiberxavfsizlik, raqamli kompetensiyalar va raqamli texnologiyalarni xarid qilishni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash yo‘nalishlari ustuvor bo‘lishi maqsadga muvofiq.

XULOSA (CONCLUSION)

Tadqiqot natijalari O‘zbekistonda kichik biznes raqamli iqtisodiyotning asosiy ishtirokchilaridan biri bo‘lib qolayotganini ko‘rsatdi. 2025-yil 1-oktabr holatiga mamlakatda 390,3 mingta kichik korxona va mikrofirma faoliyat yuritgan bo‘lib, ular barcha faol korxona va tashkilotlarning 84,8 foizini tashkil etgan. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning YAIMdagi ulushi 2025-yilda 52,2 foizni tashkil etgan.

Elektron tijorat savdo hajmining 2020–2024-yillarda 1 002,5 mlrd so‘mdan 15 211,5 mlrd so‘mgacha oshishi hamda elektron tijoratda yaratilgan yalpi qo‘shilgan qiymatning 2024-yilda 20 328,1 mlrd so‘mga yetishi raqamli iqtisodiyotning kichik biznes uchun yangi imkoniyatlar yaratib borayotganini ko‘rsatadi.

Shunday qilib, kichik va o‘rta biznesning raqobatbardoshligini oshirishda raqamli transformatsiyani savdo, marketing, boshqaruv, moliya, logistika, mijozlar bilan munosabatlar va inson kapitalini qamrab oluvchi kompleks biznes strategiyasi sifatida ko‘rish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vial, G. (2019). Understanding Digital Transformation: A Review and a Research Agenda. The Journal of Strategic Information Systems, 28(2), 118–144. DOI: 10.1016/j.jsis.2019.01.003.
2. Bharadwaj, A., El Sawy, O. A., Pavlou, P. A., & Venkatraman, N. (2013). Digital Business Strategy: Toward a Next Generation of Insights. MIS Quarterly, 37(2), 471–482. DOI: 10.25300/MISQ/2013/37:2.3.
3. Westerman, G., Bonnet, D., & McAfee, A. (2014). Leading Digital: Turning Technology into Business Transformation. Harvard Business Review Press.
4. OECD. (2020). OECD Digital Economy Outlook 2020. OECD Publishing.
5. World Bank. (2016). World Development Report 2016: Digital Dividends. Washington, DC: World Bank.
6. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi. SIAT.
7. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Elektron tijorat savdo hajmi. SIAT.
8. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Elektron tijoratda yaratilgan yalpi qo‘shilgan qiymat. SIAT.
9. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Axborot iqtisodiyoti va elektron tijorat sektorida yaratilgan yalpi qo‘shilgan qiymat. SIAT.
10. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Korxona va tashkilotlar demografiyasi va faol korxonalar statistikasi, 2025.